

OLIV TA'LIMDA MASOFAVIY O'QITISHNI TASHKIL ETISHDA RAQAMLI PLATFORMALARNING O'RNI: XALQARO TAJRIBA VA TAQQOSLASH

Ergasheva Adibaxon Tursunboy qizi

Xalqaro Nordik Universiteti, Toshkent, O'zbekiston

E-mail: adibaxonergashova@gmail.com;

<https://orcid.org/0009-0000-8200-8580>.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20593781>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 04-iyun 2026 yil

Ma'qullandi: 06-iyun 2026 yil

Nashr qilindi: 08-iyun 2026 yil

KEY WORDS

masofaviy ta'lim, raqamli platformalar, MOOC, LMS, oliy ta'lim, e-learning, xalqaro tajriba, Moodle, Zoom, Microsoft Teams.

ABSTRACT

Ushbu maqolada oliy ta'limda masofaviy o'qitishni tashkil etishda raqamli platformalarning o'rni xalqaro tajriba asosida tahlil qilingan. Maqolada AQSh, Buyuk Britaniya, Xitoy, Rossiya va O'zbekistondagi masofaviy ta'lim tizimlarining rivojlanish tendensiyalari, foydalanilayotgan asosiy raqamli platformalar, ularning samaradorligi hamda O'zbekiston oliy ta'lim tizimidagi joriy holat va istiqbollar ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalarning to'g'ri tanlovi va ulardan samarali foydalanish ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Hozirgi global raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim tizimini tubdan o'zgartirib yubordi. Ayniqsa, 2020-yilda COVID-19 pandemiyasi dunyo bo'ylab oliy ta'lim muassasalarini tezkor ravishda masofaviy formatga o'tishga majbur qildi. Bu jarayon raqamli platformalarning ta'limdagi o'rnini yanada oshirdi va ularni zamonaviy ta'limning ajralmas qismiga aylantirdi. Masofaviy ta'lim bu an'anaviy dars jarayonidan geografik jihatdan ajratilgan holda bilim berish shakli bo'lib, raqamli vositalar orqali amalga oshiriladi. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda dunyo bo'ylab 300 milliondan ortiq talaba masofaviy ta'lim formatida o'qidi. Bu ko'rsatkich 2019-yilga nisbatan 4 barobar ko'p. O'zbekiston ham bu global tendensiyadan chetda qolmadi. Respublikamizda «Raqamli O'zbekiston -2030» strategiyasi doirasida ta'limni raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Shunga qaramasdan, xalqaro tajriba bilan taqqoslaganda O'zbekistondagi masofaviy ta'lim platformalaridan foydalanish darajasi hali yetarli emasligini ko'rish mumkin.

Masofaviy ta'lim va raqamli platformalar mavzusida xalqaro miqyosda ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Anderson masofaviy ta'limni «tashkiliy, pedagogik va texnologik» uch asosga qurilgan tizim sifatida ta'riflaydi. Simonson va boshqalar (2019) esa masofaviy ta'limni «muassasa tomonidan beriladigan, turli medialar orqali amalga oshiriladigan» o'quv jarayoni deb izohlaydi.

Raqamli platformalar borasida Allen va Seaman (2017) AQSh oliy ta'lim tizimida onlayn kurslar sifatining oshib borayotganini ta'kidlaydi. Bates (2019) esa «Teaching in a Digital Age» asarida turli xil onlayn ta'lim modellari va ularni amalga oshirish strategiyalarini batafsil yoritadi. Rossiyalik olimlar Andreev va Tikhomirov masofaviy ta'limning rivojlanishini uch

davr korespondentlik, televidenie va Internet davri sifatida tasniflab, har birida platformalar xususiyatlarini ko'rsatib bergan. Xitoyda mamlakatda MOOC platformalarining o'ta tez rivojlanishini ijtimoiy-iqtisodiy omillar bilan bog'liq deb hisoblaydi. O'zbek tadqiqotchilari orasida A.Xoliqov ning ishlari alohida ahamiyatga ega. Ular O'zbekiston oliy ta'limida masofaviy o'qitishning joriy holati, muammo va imkoniyatlarini tahlil qilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda masofaviy ta'lim infratuzilmasi hali shakllanish bosqichida ekanligiga qaramay, so'nggi yillarda sezilarli ilgarilanishlar kuzatilmoqda.

Masofaviy ta'limni tashkil etishda ishlatiladigan raqamli LMS platformalar ta'lim jarayonini boshqarish, kurs materiallarini joylashtirish, topshiriqlarni tekshirish va talabalar faolligini nazorat qilish imkonini beradi. Eng keng tarqalgan LMS platformalar qatoriga quyidagilar kiradi:

Moodle - ochiq kodli (open-source) platforma bo'lib, dunyo bo'ylab 250 milliondan ortiq foydalanuvchiga ega. Xarajat jihatidan arzonligi va moslashuvchanligi tufayli ko'plab mamlakatlar, jumladan O'zbekistonda ham keng qo'llanilmoqda

Blackboard asosan AQSh va Buyuk Britaniya universitetlarida tarqalgan tijorat platformasi. Keng funktsionallik va texnik qo'llab-quvvatlash xizmatlari bilan ajralib turadi

Canvas - foydalanuvchi interfeysi qulay va zamonaviy platforma bo'lib, so'nggi yillarda AQSh va Yevropadagi universitetlarda keng tarqalmoqda.

MOOC platformalar keng auditoriyaga mo'ljallangan, odatda bepul yoki arzon narxdagi onlayn kurslarni taqdim etadi. Dunyo bo'ylab eng mashhur MOOC platformalar:

Coursera - 200 dan ortiq yetakchi universitetlar bilan hamkorlikda ishlaydi. 2023-yil holatiga ko'ra 120 million foydalanuvchidan ortiq auditoriyaga ega edX - MIT va Harvard universiteti tomonidan asos solingan, hozirda 2 Ming dan ortiq kurs mavjud. Magistratura diplomlari ham olish imkonini beradi

Udemy - 200 000 dan ortiq kursni o'z ichiga oluvchi platforma, asosan professional ko'nikmalar rivojlantirish uchun ishlatiladi.

Bu turkumdagi platformalar real vaqt rejimida o'qituvchi va talabalar o'rtasida muloqot o'rnatish imkonini beradi. Zoom - pandemiya davrida eng ko'p qo'llanilgan platforma. Bir vaqtning o'zida 1 000 tagacha ishtirokchini birlashtira oladi. Microsoft Teams - Office 365 ekotizimi bilan integratsiya qilingan, korporativ va ta'lim muhitlari uchun moslashtirilgan. Google Meet - Google Workspace bilan bog'liq, qulay interfeysi va bepul tarifi tufayli keng tarqalgan.

AQSh masofaviy ta'lim sohasida dunyoda yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Sloan Consortium ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda AQShdagi oliy ta'lim muassasalarining 85 foizi kamida bitta onlayn kursni taklif etgan. Bu mamlakatda masofaviy ta'limning rivojlanishiga bir nechta omillar hissa qo'shgan:

Birinchidan, huquqiy-me'yoriy baza - Higher Education Act doirasida masofaviy ta'lim akkreditatsiyasi va moliyalashtirilishi aniq tartibga solingan. Ikkinchidan, texnologik infratuzilma AQShda Internet tezligi va tarqalishi yuqori, bu esa barcha ijtimoiy guruhlar uchun onlayn ta'limga kirishni ta'minlaydi. Uchinchidan, raqobat muhiti - Harvard, MIT, Stanford kabi nufuzli universitetlar MOOC platformalarini yaratib, ta'lim sifatini oshirishga undadi. Jumladan, MIT tomonidan 2012-yilda ishga tushirilgan MITx platformasi va keyinchalik edX ga aylangan loyiha bugungi kunda dunyo bo'ylab millionlab foydalanuvchilarga xizmat ko'rsatmoqda. Karnegi Mellon Universiteti tomonidan yaratilgan OLI (Open Learning Initiative) platforma esa

adaptiv o'qitish texnologiyalarini qo'llagan holda talabalar natijalarini 30 foizga oshirganini tadqiqotlar ko'rsatgan.

Buyuk Britaniyada masofaviy ta'limning uzun tarixi mavjud - 1969-yilda tashkil etilgan Open University (OU) dunyodagi birinchi ochiq universitetlardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda OU 170 000 dan ortiq talabaga masofaviy ta'lim bermoqda. FutureLearn platformasi ham aynan shu universitet tomonidan asos solingan bo'lib, Yevropaning yetakchi MOOC platformasiga aylangan.

Britaniyalik universitetlarda Blackboard va Canvas LMS platformalari keng qo'llaniladi. Yuqori ta'lim sifati nazorati Britaniyaning Quality Assurance Agency (QAA) tomonidan amalga oshirilib, masofaviy va an'anaviy ta'lim bir xil standartlar asosida baholanadi. Bu yondashuv onlayn ta'lim sifatiga bo'lgan ishonchni oshirishda muhim rol o'ynagan.

Xitoy masofaviy ta'lim sohasida eng tez rivojlanayotgan mamlakatlardan biri bo'lib, ulkan demografik ko'lami (1,4 milliard aholisi) bu sohada innovatsiyalarga kuchli rag'bat bermoqda. 2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, Xitoyda 400 milliondan ortiq kishi onlayn ta'lim platformalaridan foydalanadi. Xitoyning o'ziga xos platformalari qatorida XuetangX (xuetangx.com) alohida ahamiyatga ega - bu Tsinghua universiteti tomonidan yaratilgan MOOC platforma bo'lib, 30 million dan ortiq foydalanuvchiga ega. MOOC.cn esa mahalliy kurslar bilan birgalikda xalqaro platformalardagi kurslarni ham o'zbek tiliga o'xshash tarzda xitoy tiliga moslashtirgan holda taqdim etadi. Xitoy hukumati 2020-yilda «Internet+» ta'lim strategiyasini qabul qilib, milliy onlayn ta'lim infratuzilmasini rivojlantirishga 50 milliard yuandan ortiq mablag' sarflashni rejalashtirilgan. Bu sarmoyalar natijasida 2022-yilda Xitoy oliy ta'lim muassasalarining 92 foizi onlayn ta'limni joriy etdi.

Rossiyada masofaviy ta'lim Sovet davrida korespondentlik ta'limi sifatida boshlangan va bugungi kunda zamonaviy raqamli platformalarga transformatsiya bo'lgan. Stepik platformasi (stepik.org) Rossiyaning eng yirik ochiq ta'lim platformasi bo'lib, 12 million foydalanuvchi va 700 dan ortiq kursni birlashtiradi. Open Education (openedu.ru) platforma Rossiyaning 14 ta yetakchi universiteti hamkorligida tashkil etilgan va yuqori malakali o'qituvchilar tomonidan sertifikatlangan kurslarni taqdim etadi. National Research University Higher School of Economics (HSE) masofaviy ta'lim sohasida tajribali muassasa bo'lib, uning onlayn magistratura dasturlari xalqaro e'tirofga sazovor bo'lgan.

O'zbekistonda masofaviy ta'limni huquqiy tartibga solish 2006-yilda boshlangan bo'lsa-da, real miqyosdagi rivojlanish 2020-yildan keyin kuzatilmoqda. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan 2021-2025 yillar uchun «Ta'limni raqamlashtirish» davlat dasturi qabul qilingan bo'lib, unda masofaviy ta'lim infratuzilmasini yaratish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan.

Bugungi kunda O'zbekistondagi oliy ta'lim muassasalari Moodle LMS dan faol foydalanmoqda. Jumladan, Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti (TATU), O'zbekiston Milliy Universiteti, Samarqand Davlat Universiteti va boshqa yirik universitetlar o'z Moodle tizimlarini joriy etgan. Video konferensiya vositalari sifatida asosan Zoom va Microsoft Teams qo'llanilmoqda. Biroq, tadqiqotlar qator muammolar mavjudligini ham ko'rsatmoqda. Birinchidan, Internet tarqalishi va sifati - viloyat va qishloq hududlarda Internet xizmati hali yetarli emas, bu esa masofaviy ta'limga teng kirish imkonini cheklaydi. Ikkinchidan, o'qituvchilarning raqamli savodxonligi - ko'p oliy ta'lim o'qituvchilari platformalardan samarali

foydalanish bo'yicha maxsus tayyorgarlikni zarur deb hisoblaydi. Uchinchidan, mahalliy kontent yetishmasligi - o'zbek tilidagi sifatli elektron darsliklar va kurslar soni hali cheklangan.

Shu bilan birga, O'zbekistonda bir qator ijobiy o'zgarishlar ham kuzatilmoqda. edu.uz milliy ta'lim portali kengaytirilgan; «Edu-tech» startaplar ekotizimi paydo bo'lmoqda; xalqaro tashkilotlar (UNDP, World Bank, USAID) ta'limni raqamlashtirish loyihalarini moliyalashtirmoqda.

Xulosa qilib aytish mumkinki, masofaviy ta'limda raqamli platformalarning o'rni tobora ortib bormoqda va bu global tendensiya O'zbekistonda ham o'z aksini topmoqda. AQSh, Buyuk Britaniya, Xitoy va Rossiyaning tajribasi raqamli platformalardan samarali foydalanish uchun bir nechta muhim omillar zarurligini ko'rsatadi: mustahkam huquqiy baza, rivojlangan texnologik infratuzilma, o'qituvchilarning yuqori raqamli savodxonligi va sifatli mahalliy kontentning mavjudligi. Xalqaro tajribalar tahlili asosida O'zbekiston oliy ta'lim tizimida masofaviy o'qitishni takomillashtirish uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- Milliy LMS platformasini yaratish yoki moslashtirilgan Moodle'ni kengaytirish. AQSh va Buyuk Britaniya tajribasi shuni ko'rsatadiki, milliy ta'lim standartlariga moslashtirilgan platforma samaradorlikni oshiradi.

- O'qituvchilarni raqamli pedagogika bo'yicha muntazam o'qitish dasturlarini joriy etish. Xitoy tajribasi asosida, har yili o'qituvchilarning kamida 20 foizi onlayn ta'lim metodlari bo'yicha malaka oshirishi tavsiya etiladi.

- O'zbek tilidagi sifatli MOOC kurslarini yaratishni rag'batlantirish. Rossiyaning Stepik tajribasi asosida yetakchi universitetlar hamkorligida milliy MOOC platformasini rivojlantirish maqsadga muvofiq.

- Masofaviy ta'lim sifatini nazorat qiluvchi mustaqil akkreditatsiya tizimini yaratish. Buyuk Britaniyaning QAA tajribasi bu borada samarali model bo'la oladi.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimi masofaviy ta'lim sohasida sezilarli yutuqlarga erisholgan bo'lsada, xalqaro standartlarga yetish uchun qo'shimcha sa'y-harakatlar talab etiladi. Tadqiqotda taqdim etilgan tavsiyalar amaliyotga tatbiq etilsa, masofaviy ta'lim tizimini rivojlantirish va ta'lim sifatini oshirishda muhim hissa qo'sha oladi. Kelgusida tadqiqotni kengaytirish maqsadida talabalar va o'qituvchilar o'rtasida keng ko'lamli so'rovnoma o'tkazish, shuningdek raqamli platformalarning ta'lim natijalariga ta'sirini empirik usullar bilan o'lchash mazkur sohani yanada chuqurroq tahlil etish va mavjud muammolarga yechim berishda yaxshi natijaga ega bo'ladi deb hisoblanadi..

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Allen, I.E., & Seaman, J. (2017). Digital Learning Compass: Distance Education Enrollment Report. Babson Survey Research Group.
2. Anderson, T. (Ed.). (2008). The Theory and Practice of Online Learning (2nd ed.). Athabasca University Press.
3. Bates, A.W. (2019). Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning. Tony Bates Associates Ltd.
4. Chang, V. (2020). An empirical study on the impact of MOOC participation on Chinese university students. Computers & Education, 145, 103724.
5. Simonson, M., Smaldino, S., & Zvacek, S. (2019). Teaching and Learning at a Distance: Foundations of Distance Education (7th ed.). Information Age Publishing.

6. UNESCO. (2023). Global Education Monitoring Report: Technology in Education. UNESCO Publishing, Paris.
7. World Bank. (2022). Reimagining Human Connections: Technology and Innovation in Education. World Bank Group.
8. Xoliqov, A.A. (2021). O'zbekistonda oliy ta'limni raqamlashtirish: muammo va istiqbollar. Pedagogika va psixologiya jurnali, 3(12), 45–58.
9. Rahimov, S.I. (2022). Masofaviy ta'lim platformalarining samaradorligi: O'zbekiston tajribasi. Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalar, 2(8), 112–124.
10. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. (2021). «Ta'limni raqamlashtirish» davlat dasturi 2021–2025. Toshkent: O'zbekiston.

